

”Köyhän asia” Jeesuksen ja Santeri Alkion toiminnassa

VILHO HARLE¹

Tiivistelmä: Kirjoituksessa tarkastellaan Jeesuksen ja Santeri Alkion yhteiskunnallista (poliittista) toimintaa vähäosaisten ja syrjittyjen -- laajasti ymmärrettynä köyhien -- yhteiskunnallisen aseman korjaamiseksi. Tämä pelkistyy tasa-arvoiseen oikeuteen ja mahdollisuuteen olla sosiaalisen yhteisön täysivaltainen jäsen. Tarkastelu ei perustu oletukseen siitä, että Alkio olisi omaksunut ja soveltanut kirjaimellisesti Jeesuksen opetusta (tätä mahdollisuutta ja muitakaan myöhempiä filosofisia vaikutteita kiistämättä).

Tarkasteltujen ajankohtaien välillä on pari tuhatta vuotta ja yhteiskunnalliset tilanteet ovat kovinkin erilaiset. Silti yhteiskunnalliset ja sosiaaliset *ongelmat* molempina ajankohtina ovat samankaltaisia, joten myös ongelmiin annetut *vastaukset* ja ratkaisut ovat samankaltaisia. Molemmissa tapauksissa eriarvoisuuden ongelmia ei ratkaista aineellisten, materialististen arvojen kautta, vaan turvaamalla ihmisten sosiaaliset, henkiset ja hengelliset tarpeet. Siis huolehtimalla ihmisyydestä ja sen kehittämistarpeesta. Puuttamalla ihmisten tai sosiaalisten ryhmien eriarvoisuuteen, hyväksymällä köyhät, sairaat ja hyljeksityt yhteisön tasa-arvoisiksi jäseniksi, siis tekemällä elämän merkitykselliseksi myös henkisellä ja hengellisellä ulottuvuudella. Kysymys on ihmisen yhteisöllisestä kehityksestä ja kasvusta. Essee on tarkoitettu keskustelun ja pohdinnan välineeksi, siinä mielessä tämä on enemmän luonnos kuin valmis ja loppuun saakka hiottu akateeminen artikkeli. Esseen alkuosa perustuu aikaisempaan tutkimukseeni ja Alkion henkilöhistoria Aulis J. Alasen vuonna 1976 ilmestyneeseen elämäkertaan, mutta Alkion omiin teksteihin ja muihin lisälähteisiin perehtyminen on vielä tekemättä.

”Köyhän asia” sivilisaatioiden ja uskontojen syntyvaiheissa

Kirjoitukseni ei ole syntynyt siten, että olisin ikään kuin sattumalta tai mahdollisen aikaisemman Santeri Alkiota koskevan tutkimuksen perusteella päätenyt pohtimaan Jeesuksen ja Alkion yhteiskunnallisen toiminnan tiettyä samankaltaisuutta. Taustana on pikemmin oma aikaisempi tutkimustoimintani. Olen tutkinut sosiaalisen järjestyksen problematiikkaa eräissä vanhan ajan sivilisaatioissa ja uskonnoissa (Kiina, Intia, Iran, Israel/Juudea, varhaiskristillisuus, Antiikin

---

¹ Kirjoittaja on politiikan tutkimuksen (kansainvälisen politiikan ja valtio-opin) professori (eläkkeellä).

Kreikka ja Rooma). Kysymys on koskenut sitä, kuinka sosiaalisesta epäjärjestyksestä eli kaaoksesta (*anomos*) voidaan päästä sosiaalisen järjestyksen (*nomos*) tilaan ja kuinka sosiaalinen järjestys saadaan kestämään. Olen julkaissut hankkeesta teoksen *Ideas of Social Order in the Ancient World* (Greenwood Press 1998). Viime vuosina olen muokannut siitä tiiviin suuremmalle yleisölle tarkoitetun teoksen *Kaaoksesta sosiaaliseen järjestykseen – sosiaalisen järjestyksen ideat sivilisaatioiden syntyvaiheissa* (ilmestyy 2023).

On oikeastaan hämmästyttävää, että noissa sivilisaatioiden syntyyn ja kehitykseen vaikuttaneissa ajatuksissa ei ole kiinnitetty huomiota ”kansaan”, siis perustuotannon piirissä työtä tekeviin ihmisiin eikä heidän elämäänsä tai siinä ilmeneviin ongelmiin. Tietenkin eettiset ohjeet ja moraaliset velvoitteet koskevat kaikkia ihmisiä, mutta keskustelua tästäkään suhteesta – miten ja miksi ihminen noudattaa tiettyjä eettisiä periaatteita jos noudattaa – ei suuremmin käydä. Eettiset velvoitteet ovat annettuja ja katsotaan, että ihminen on synnynnäisesti hyvä, joten hän kykenee noudattamaan eettistä ohjeistoa vapaaehtoisesti. Yhteiskunnallisen, siis sosiaalisen järjestyksen, rakentamisen ja säilyttämisen välineenä pidetään kuitenkin yleensä ”valtiota”. Näin pohdinta kohdistuu useimmiten ihannevaltioon ja sen hallintoon. Huomio kohdistuu silloin esimerkiksi viisaaseen hallitsijaan ja hänen kasvatukseensa. Tunnetuin näistä ideoista on Platonin ajatus filosofi-kuninkaasta.

Yhden viisaan hallitsijan sijasta tai hänen lisäksi saatetaan kannattaa aristokraattista hallintoa, jossa paras ja valikoitunut joukko ihmisiä hallitsee muita. Muinaisessa Kiinassa kungfutselaiset keskittyivät kasvattamaan hallintovirkamiehiä (ns. ritarisäätyä), joiden velvollisuutena oli harjoittaa hyvántahtoista tai veljellistä hallintoa. Toiveena oli, että tästä joukosta (herrasmiehistä) kyvykkäin yksilö nousisi kuninkaan asemaan saavutettuaan kasvatuksen avulla ylimaallisen viisaan (engl. *sage*) aseman.

Tavallinen ”kansa” hahmottuu monissa ellei liki kaikissa tapauksissa kuitenkin ongelmalliseksi kaaosta aiheuttavaksi joukoksi. Moosesta seuraavat heprealaiset ovat jatkuvasti marisemassa jostakin sekä valmiita palvelemaan epäjumalia ja valamaan kultaisia vasikoita. Antiikin Kreikassa Platon ja Aristoteles eivät kovin paljoa luottaneet ”demokraattiseen” päätöksentekoon. Platon sai lähtemättömän trauman Sokrateelle annetusta kuolemantuomiosta. Aristoteles puolestaan maalasi kauhukuvan *stasiksesta* (sisällissodasta), joka seurasi kelvotonta ”demokraattista” hallintoa ja nojasi ihmisten rajattomaan itsekkyyteen. Yleisen käsityksen mukaan ihminen ei kykene hallitsemaan itseään, tarvitaan valtiovaltaa ja usein myös tiukkaa *pakottavaa* valtaa tämän massan pitämiseksi kurissa. Väki pysyy kurissa ja järjestyksessä, jos sillä on vahva, voimankäyttöön valmis kuningas.

Pelko massojen kapinasta on ollut paljon esillä myös uudempina aikoina. Massat toimivat intohimojensa, passioiden ohjaamina.

Vanhan ajan kulttuureissa on tästä kuvasta yksi merkittävä ja tärkeä poikkeus: Jeesus ja hänen rakentamansa ketään poissulkematon yhteisö, Taivaan valtakunta. Koska kysymyksessä on kaikille tuttu asia, tuon esille vain muutaman näkökohdan Jeesuksen yhteiskunnallisen – ja syvässä mielessä poliittisen – toiminnan valottamiseksi. Sen jälkeen tarkastelen Santeri Alkion ajatusta ja toimintaa ”köyhän asialla”. Katson sen edustavan samankaltaista heikompiosaiten ja alempiarvoisena pidettyjen ihmisten auttamista ja tukemista tasa-arvoisen ja hyväksytyin aseman saavuttamiseksi yhteiskunnassa. On toki selvää, että Jeesuksen ajan kieli on uskonnollista mutta Alkion puolestaan modernia maallista ja poliittista kieltä. Tällä ei ole merkitystä: moderni politiikan kieli edustaa pohjimmiltaan uskonnollista terminologiaa, ilmaisee saman asian vain uusilla sanoilla modernissa yhteiskunnassa.

Jeesuksen aika ja toiminta syrjäytettyjen ja hylkiöiden puolesta

Kuten tiedämme, Jeesus syntyi ”juutalaisessa”² yhteisössä ja omaksui siinä keskeisenä pidetyn Jumalan antaman Lain (*toora*), jota hän oli palauttamassa alkuperäiseen tarkoitukseensa. Jeesuksen aikaan mennessä Laki oli taantunut muodolliseksi ja elottomaksi säännöstöksi ja ennen muuta taantunut juutalaisten *yksinoikeudeksi*. Juutalaisuus syntyi Babylonian vankeudessa. Se nojasi vahvaan perinteeseen, jossa valitulla kansalla oli erityisasema muihin kansoihin verrattuna. Vain se oli kyennyt vastaanottamaan Jumalan antaman lain ja näkemään Jumalan erityislaatuisena, ainutlaatuisena hahmona, ainoana oikeana Jumalana. Babylonian vankeudessa kehittynyt ja muodostunut juutalaisuus pyrki säilyttämään juutalaisten uskonnollisen erityislaadun. Suhteen vieraskansoihin ei tarvinnut eikä se voinut olla väkivaltainen. Vankeuden aikana oli asuttava Babyloniassa, mutta piti huolehtia siitä, että ei samalla muututtu itse babylonialaisiksi. Oli palveltava edelleen oikeaa Jumalaa eikä ryhdyttävä palvelemaan epäjumalia. Sama erityislaadun säilyminen oli ulotettava muihinkin diasporassa jo silloin eläneisiin Israelin ja Juudean ihmisiin. Juutalaiset saivat palata Juudeaan ja rakentaa Temppelinsä (Toisen temppelin) uudestaan, he saivat Persian valtakunnassa autonomisen aseman, ja suhde Persian hallitsijoihin oli alkuaan rauhanomainen. Pahin uhka Juudeaan palanneille oli samarialaisten sekakansa (israelilaisten ja

---

² 'Juutalainen' on uskonnollinen, ei rodullinen tai etninen termi. Oppirakennelma muodostui Mooseksen viiden kirjan ja sitä tulkitsevan Talmudin ympärille. Juutalainen on henkilö, joka tunnustaa tämän oppirakennelman (uskonnon), mutta muuttuu ei-juutalaiseksi, jos ei sitä enää tee vaan liittyy johonkin muuhun uskontokuntaan.

assyrialaisen, ja myös Babylonian vankeuden välttäneiden Juudeaan jääneiden kansalaisten ja vieraskansojen kanssakäymisen synnyttämä väki), jollaista ei Juudeassa enää sallittu kehittyvän.

Talmudilaisen juutalaisuuden ajatus rauhanomaisesta, mutta tiukasti erottelevasta identiteettipoliittisesta suhteesta vieraskansoihin syntyi välttämättömyyden pakosta ja turvasi vankeudessa olleen eliitin ja sittemmin Juudean asukkaiden elinmahdollisuuden. Samoin diasporassa asuvien. Uskonnollisessa mielessä se oli väärä valinta. Ainutlaatuinen Jumala ja hänen antamaansa Laki, *koko ihmiskunnalle* tarjottu sanoma, rajoittui käytännössä väestömäärältään varsin vähäiseen juutalaiseen yhteisöön. Babylonian vankeuteen joutui vain noin 9000 Juudean eliittiin kuulunutta ihmistä, eikä väkimäärä Juudeassa kasvanut kovinkaan suureksi edes ajanlaskun alkuvaiheisiin mennessä. Universalistinen oppi muuttui varsin heimoperäiseksi nationalistiseksi opiksi.

Jeesus haastoi tämän ahtaan ja rajallisen tulkinnan: Jumalan sana oli avattava kaikkien ihmisten saavutettavaksi, kansallisuudesta tai muusta erottelusta riippumatta. Tämä merkitsi vahvaa uskonnollista vallankumousta, ei itse Lain kumoamista vaan temppelivaltion vallan kiistämistä. Temppelivaltiossa papisto oli sekä välittävä linkki Jumalan ja ihmisten välillä että myös yhteiskunnan poliittisen vallankäytön toteuttaja. Lain julistaminen kaikille tarkoitetuksi Jumalan sanaksi kumosi Toisen temppelin ja sen papiston oikeuden tähän uskonnollisen ja yhteiskunnallisen vallan käyttöön. Jeesuksen toiminta oli siis sekä uskonnollisesti että yhteiskunnallisesti ”vallankumouksellista”. Se on hänen työnsä varmaankin tärkein ulottuvuus, mutta Jeesuksella oli myös yhteiskunnallinen ja yhteisöllinen tavoite. Sen vuoksi tarkastelemme tässä Jeesusta ihmisenä ihmisten joukossa, siis yhteiskunnallisena vaikuttajana ja uudistajana. Tämä ei tarkoita kokonaisuuden, molempien elementtien yhteenkuuluvuuden kiistämistä, pikemmin tuon kokonaisuuden korostamista. Ilman tuota uskonnollista työtä meillä ei olisi kristinuskoa, eikä juutalaisuus olisi varmuudella maailmanuskonto juutalaista (sinänsä laajahkoa) yhteisöä yleisemmässä merkityksessä. Yhteiskunnallinen toiminta on kuitenkin tekijä, jonka kautta uusi tulkinta saavutti tärkeimmän voimansa, vähäosaisen väestön.

Jeesuksen aikoina koko Välimeren kulttuurialueen yhteiskunta oli vahvassa käymistilassa. Yhteiskunta ja talouselämä oli muuttunut ajanlaskun alkua lähestyttyä perustavaa laatua olevalla tavalla. Talous kehittyi nopeasti, mikä synnytti voimakasta yhteiskunnallista eriarvoistumista. Eri ammattiryhmiin ja ”kansoihin” kuuluvat ihmiset joutuivat jatkuvan muuttoliikkeen vuoksi tekemisiin keskenään, ja myös talouden ja kaupan kehitys pakotti ihmiset tekemään muutoksia elämässään ja kohtaamaan jatkuvasti vieraita ihmisiä ja kansallisuuksia. Ihmisten välinen

eriarvoisuus kasvoi sietämättömäksi ja alimpien luokkien ja heikoimpien ihmisten mahdollisuudet selvitä eteenpäin olivat rajalliset. Samaan aikaan Rooman valta vahvistui. Juudeaksi sanottu alue supistui ja alisteinen suhde roomalaisiin vallanpitäjiin jatkui jatkumistaan. Juudean eliitti (poliittisia puolueita muistuttavat ryhmät: saddukeukset, kirjanoppineet ja fariseukset) piti kuulumista Rooman valtakuntaan hyvänä ja toivottavana asiana silloisessa ”integraation” hengessä Rooman valtakunnan tarjoamien taloudellisten etujen vuoksi. Juutalaisen rappeutumassa ollen opin mukaan tässä ei ollut mitään ongelmaa, koska kansallinen identiteetti ei ollut Rooman vuoksi uhattuna. Voimakkaasti nationalistinen vähemmistö, erämaissa asuva kapinaliike oli ainoana voimana valmis vastustamaan Rooman valtaa, ja tekemään sen aseellisin voimin.

Jeesus irrottautui talmudilaisesta juutalaisuudesta mutta ei kuitenkaan liittynyt myöskään erämaiden kapinaliikkeeseen eikä siis lähtenyt sotilaalliseen tai tavanomaiseen poliittiseen valtataisteluun. Jeesus ei etsinyt ratkaisua tavanomaisesta poliittisesta toiminnasta eikä valtiollisesta vallasta. Hän haastoi poliittisen vallan ja samalla myös tavanomaiset juutalaiset käsitykset temppelivaltiosta ja suhteesta vieraskansoihin. Poliitiikka ja uskonnollisen opin kirjaimellinen noudattaminen oli vääristännyt yhteiskunnan rakenteita ja synnyttänyt haitallisia erotteluja yhtenäisyyden sijasta.

Jeesuksen ratkaisu oli olla välittämättä kaikesta poliittisesta vallasta – sekä roomalaisesta että juutalaisesta. Hän ei kuitenkaan pyrkinyt irti maallisesta elämästä esimerkiksi jättämällä yhteiskunnan ja aloittamalla jatkuvan kilvoittelun kaukana muista ihmisistä. Jeesus eli kansan parissa maaseudulla julistaen ja opettaen uudenlaista elämäntapaa – ja siis uudenlaista sosiaalista järjestystä. Jeesus toteutti heikon toimijan politiikkaa puhuen Jumalan valtakunnasta ja ohjasi muita tekemään samoin. Jumalan valtakunta oli avoin kaikille: syrjäytetyille, naisille, köyhille, veronkerääjille ja sotilaille. Jokainen sai jakaa opetuksen, osallistua uuteen yhteisöön raja-aidat ylittäen. Tämä oli syvästi ymmärretty tapa palauttaa sosiaalinen järjestys. Se antoi elämän sisältöä kaikille, joilta se oli kadonnut tai joilla se oli vääristynyt. Kaikki ahtaat hierarkiat ja erottelut tuli murtaa ketään poissulkemattoman uuden yhteisön, Taivaan valtakunnan tieltä.

Kaiken kaikkiaan, uusi järjestys vastasi aikansa kipeimpiin henkisiin ja hengellisiin, mutta myös aineellisiin ja yhteiskunnallisiin tarpeisiin. Tärkein uutta yhteisöä lujittava tekijä oli Jeesuksen harjoittama vapaa -- ja esimerkiksi sapattisäännön rikkova -- parantaminen. Jeesuksen ihmeteot kertovat ehkä kuvaannollisesti siitä, miten Jeesus hyväksyi syrjäytetyt, hylkiöt ja sairaat uuteen yhteisöön. Myös syntiin langennut voi saada osakseen armon ja tulla hyväksytyksi uuteen yhteisöön, Jumalan valtakuntaan. Entisten sääntöjen mukainen naisen kivittäminen kuoliaaksi ei

saanut enää tulla kysymykseen. Edes spitaali tai mielisairaus eivät olleet este ihmisen hyväksymiseen ihmisenä ja yhteisön jäsenenä.

Jeesuksella ei ollut mitään kytkeä roomalaiseen tai edes juutalaiseen eliittiin ja poliittiseen koneistoon. Juutalaisen eliitin vastavoimana toimivaan Johannes Kastajan liikkeeseen ja kiihkonationalistisiin voimiin hänellä jonkinlainen suhde oli. Opetuslapsista Judas Iskariot tuli näistä nationalistisista joukoista. Jeesus ei pyrkinyt selvään yhteistyöhön myöskään heidän kanssaan, valtiollisen vallan haltuunottoon hänellä ei ollut pyrkimystä. Maallinen kuninkuus ei houkutellut häntä. Roomaa ei voinut kukistaa aseellisin voimin, eikä väkivalta ollut muutenkaan ratkaisu yhteisöllisiin ongelmiin. Jeesus hylkäsi poliittisen vallan kokonaan. Jeesuksen vaihtoehto oli erilainen: Jumalan valtakunta maan päällä -- ketään poissulkematon yhteisö -- oli hänen tiensä. Jeesus halusi murtaa yhteiskunnan sisäiset erottelut ja kehotti ihmisiä tulemaan ”yhdeksi” kaikkien muiden ihmisolentojen kanssa haastaen näin sekä Rooman vallan että juutalaisen temppeливaltion legitimitetin sekä myös yhteisön sisäiset tavanomaiset hierarkiat.

Entinen valtarakenne täytyi murtaa, mutta ei väkivalloin vaan sivuuttamalla koko maallisen vallan merkitys: ihmisellä on vain yksi herra, Jumala. Hänen kauttaan ihmisen oikea yhteisö oli Jumalan valtakunta. Jumalaa tuli palvella ehdottomasti ja varauksetta. Ihmisen ei tullut rakastaa isäänsä, äitiänsä, poikaansa, tyttärtään eikä ketään muutakaan enemmän kuin Jumalaa. Siis jopa perherakenteen hierarkia, kuten kaikki rakenteelliset sosiaaliset hierarkiat, piti kumota, jotta jokainen – siis myös vaimo ja lapsi – voisivat vapaasti palvella Jumalaa. Tällä Jeesus ei suinkaan pyrkinyt synnyttämään paljon pelättyä kaaosta, hän rakensi uutta ja kestäväää sosiaalista järjestystä henkisten ja hengellisten arvojen vankalle perustalle, siis ihmisen sosiaaliset tarpeet huomioon ottaen. Hyväksyty ja tasa-arvoinen jäsenyys uudessa yhteisössä oli siinä suhteessa avain kaikkeen muuhun.

Kysymys oli sosiaalisen järjestyksen uudistamisesta. Vanha järjestys – erottelut isän ja lapsen, herran ja palvelijan, miehen ja naisen välillä – oli kumottava, koska ne olivat aitojen ihmissuhteiden vastakohta -- ilman Jumalan läsnäoloa. Kun entinen järjestys oli erotteleva, Jeesuksen ehdottama järjestely oli yhdistävä. Kohteena oli siis kaikkalainen eriarvoisuuden korjaaminen ja sitä ylläpitävien mekanismien murtaminen. Jumalan valtakunta oli haaste kaikelle ryhmittelylle, mukaan lukien sukulaaisuuteen ja sukupuoleen perustuvat. Haasteet konventionaaliselle perhemallille, sukurakenteille ja sukupuolierotteluille pyrkivät purkamaan vallitsevia diskriminoivia käytäntöjä. Tämä ei merkinnyt kehotusta poliittiseen ja väkivaltaiseen vallankumoukseen, vaan väkivallattomaan sosiaalisen järjestyksen uudistamiseen.

Yhteiskunnallisen muutoksen kautta hierarkisen valtarakenteen sijalle asetettiin Jumalan sanan seuraaminen. Vakiintuneiden ja valtarakenteisiin sisältyneiden roolien tuli muuttua, korkea-arvoisen piti alentaa itsensä syrjäytetyn ja köyhän ihmisen palvelijaksi. Viimeisellä aterialla Jeesus tarjoi opetuslapsilleen.

Jeesuksen vaihtoehto oli syvällisesti poliittinen ja siinä mielessä ”vallankumouksellinen”. Sellaisena Jeesus ja hänen opetuksensa edusti suurta uhkaa sekä Rooman vallalle että erityisesti Juudean eliitille. Yhteiskuntarakenteen muutoksella oli varmuudella seurauksia myös poliittisella näyttämöllä. Täydellisen tasa-arvon julistaminen oli uhka koko temppeливaltion papistolle: sitä ei tarvittu enää toimimaan välittäjänä ihmisen ja Jumalan suhteissa eikä myöskään ihmisten välisissä sosiaalisissa suhteissa. Suurin poliittinen uhka kohdistui nimenomaan Toiseen temppeeliin, juutalaisen yhteisön perusyttimeen. Roomasta Jeesus ei juurikaan puhunut, mikä vaiteliaisuus ja tietoinen unohtaminen edustivat tarkoituksenmukaista ja harkittua heikon toimijan strategiaa. Sotilaallisen ylivoiman edessä oli käytettävä radikaalin tasa-arvoisuuden voimaa ja välttää aseellista yhteenottoa. Se joka tarttui miekkaan, se hukkui. Se joka alistui, pelastui.

Tässä mallissa ja sen perusteluissa on nähtävillä idea siitä, että kaaoksen ja epäjärjestyksen tilassa hallitsevat väärät arvot: itsekkyyks, kohtuuttomuus, ja pääpainoisesti aineelliset arvot. Kestävä sosiaalinen järjestys puolestaan voi perustua vain sellaisiin arvoihin, jotka kunnioittavat elämää, elämän itsensä merkitystä. Kaikki elämä on yhtä.

Jeesus piti aineellista omaisuutta suorastaan taakkana. Aineellinen rikkaus ei ole onnen vaan kadotuksen lähde. On parempi myydä omaisuus kokonaan pois ja jakaa rahat köyhille, koska taivaallinen aarre on maallisia aarteita paljon tärkeämpi. Kun maallinen omaisuus voidaan koska tahansa ryöstää, taivaallista aarretta ei kukaan voi tuhota eikä ruoste raiskata. Ihmisen ei pidä etsiä juotavaa ja syötävää, vaan Taivaan valtakuntaa. Usko on toivoa voimakkaampi, ja usko ja rakkaus ovat maailman vahvin panssari. Niiden haltija ei tarvitse pelätä tappajia, jotka voivat surmata vain ruumiin mutteivat koskaan sielua.

Jeesuksen toimintaa ja opetusta ei voi kutistaa minkäänlaiseen johtajan rooliin. Hän toimi opettajana ja ohjaajana, Jumalan sanan ja opetuksen levittäjänä. Hän esiintyi roolissaan tasa-arvoisena ympärillään olevien opetuslasten ja koolle tulleen kansan kanssa. Jeesuksen viisaus oli ylittämätön, mutta hänen sosiaalinen roolinsa oli kuninkaan sijasta palvelijan rooli. Jeesuksen jälkeen alkoi kuitenkin muodostua rakenne, alkukirkko. Jo ennen sen muotoutumista alkoi tulla esiin kovaa kamppailua uuden yhteisön johtajuudesta. Kirkon synty jatkoi sitä, mutta samalla

ratkaisi orastaneen valtakamppailun omaksumalla tietyssä mielessä saman aseman, mikä Toisella temppeleillä oli ollut juutalaisessa yhteisössä.

Kun kirkollinen rakenne kehittyi, se alkoi saada itsetarkoituksellisen aseman myös vallankäytön ja sen oikeutuksen suhteen. Viisaan kuninkaan ideaa ei enää liitetty johonkin henkilöön, vaan kirkkoon. Kirkko alkoi edustaa oikeamielisyyttä ja viisautta. Vallankäyttö ei ollut pappien tai piispojen rajoittamaton oikeus, koska kirkko oli heidän yläpuolellaan. Kirkon palvelijoiden tuli edustaa kirkon viisautta. Kirkon poliittinen kehitys ei kuitenkaan ole ollut ongelmatonta, sen kytkentä poliittiseen valtaan ja myös väkivaltaiseen vallankäyttöön sekä sotaan on ollut varsin voimakas. Jo varsin varhaisessa vaiheessa jotkut ihmiset tai kansat suljettiin pois uudesta yhteisöstä. Ensimmäinen rajanveto tapahtui juutalaisiin, sen jälkeen pakanoihin ja lopulta harhaoppisiin – monessa tapauksessa oman oikean uskon ja toisen väärän taikauskon erottelun tapaan. Jeesuksen aloittama syrjäytettyjen ja hyljeksittyjen auttaminen ja tukeminen säilyi silti myös kirkon piirissä -- kirkon veristä historiaa unohtamatta. Kutsumuksensa syvällisesti ymmärtänyt papiston osa on ottanut huomioon myös yhteiskunnallisen tehtävänsä. Siinä suhteessa varsinkin moderni kirkko on kehittynyt erinomaisesti, mutta ehkä mennyt myös liiallisuuksiin, suorastaan turhuuksien markkinoille. Vallankäytön houkuttelevuudesta huolimatta kirkossa on myös osattu palata Jeesuksen opetuksen perussisältöön: köyhien ja syrjittyjen auttamiseen. Lisäksi on selvää, että ilman kirkkoa kristinusko tuskin olisi säilynyt.

Alkio köyhän asialla

Alkio syntyi ja eli modernisaation alkuvaiheessa olevassa traditionalistisessa maatalousvaltaisessa yhteiskunnassa, paikallisessa tai maakunnallisessa kyläyhteisössä. Suuriruhtinaskunta oli kuitenkin siirtymässä traditionalistisesta yhteiskunnasta kohti modernia yhteiskuntaa. Elinkeinorakenne alkoi uudistua teollistuminen edetessä, mutta vain kaupungeissa. Maaseudun ja maaseutuväestön asema puolestaan heikkeni. Nälkävuodet aiheuttivat tuhoa ja kärsimystä kaikissa köyhissä kansanosissa.. Pohjanmaan rannikkoseuduilla tervanpoltto vähentyi kun tervan kysyntä maailmanmarkkinoilla väheni. Maaseudulla alettiin kokea epävarmuutta ja levottomuutta, eikä maatalous kyennyt elättämään ja ylläpitämään kasvavaa väkimäärää. Väkivalta ja terrori saivat näkyvän roolin. Juopottelu, tappelut ja räihinointi olivat tyypillisiä erityisesti Etelä-Pohjanmaalla.

Aika oli täynnä yhteiskunnallisia ja sosiaalisia ongelmia. Maaseutu- ja maatalousväestön asema yhteiskunnassa ei kehittynyt terveeseen suuntaan. Tukkiyhtiöt riistivät metsänomistajia. Säätyerot

yhteiskunnassa olivat jyrkkiä. Lisäksi suhteet myös maaseutuväestön sisällä kieroutuivat: isäntä- ja palkollisväen ero korostui. Palkollisväestöllä oli halveksittu asema. Torpparilaitos edisti talollisten, ei torppareiden etuja. Yhteiskunnassa yleinen ulkokultaisuus ja parempiosaisten yksilöllinen oman edun tavoittelu työnsi köyhälistöä materialistisen sosialismin helmaan.

Yhteiskunnalliset ongelmat eivät olleet yleisiä sosiaalisia eikä varsinkaan ”teoreettisia” epäkohtia. Ne olivat koettuja, käsinkosketeltavia vaikeuksia ja haasteita. Santeri Alkio ei kohdannut ongelmia teoreettisina kysymyksinä, vaan oman elämänsä ja elämäntilanteensa piirteinä ja ilmiöinä. Alkion nuoruusaikana ”ruotsalaiset herrat” hallitsivat. Vaasassa ei saanut palvelua suomeksi, ruotsinkieliset halveksivat suomalaisia, alemmaa rotua. Ruotsinkielinen maaseutuväestö katsoi olevansa etuoikeutettu suomalaisiin verrattuna, olihan ruotsi virkakielenä ja vallassääty ruotsinkielistä alkuperää. Alkiokin sai Vaasassa käydessään kokea ruotsinkielisten halveksivaa ylimielisyyttä.

Poikkeuksellisen lahjakkaan Alkion oma opintie päättyi kansakoulun jälkeen, koska pastori ei suostunut kirjoittamaan varattomuustodistusta puuttuvan ruotsin taidon vuoksi. Varakkaampi väki (jopa osa papistoa) pelkäsi ”oppinutta köyhälistöä”, jota saatettiin pelätä perinteisten valtarakenteiden uhkana, poliittisen vallankumouksen käyntivoimana. Maaseutuväestöstä ja köyhälistöstä opintielle lähtenyttä vierastettiin yleisemminkin kyläyhteisöissä, koska paluuta entisiin ruumiilliseen työhön ei pidetty todennäköisenä. Jo kaupungissa asuminen nosti maaseudun nuoren ”herraksi”, joka alkoi katsoa entisiä naapureitaan nenänvarttaan pitkin alaspäin. Sama pelko oli voimissaan vielä 1960-luvulla ainakin maaseudulla. Kysymys ei ollut vain pelosta, vaan myös siitä käsityksestä, että köyhälistön lapsella ei ollut moraalista oikeutta opiskeluun.

Alkio joutui elättämään itsensä niillä töillä, mihin hänellä oli mahdollisuus. Hänen oli toimittava tilapäisissä tehtävissä kuten opettajan viransijaisena ja vakuutusasiamiehenä. Tärkein nuoruusvuosien työ tapahtui maakauppiaina. Siitä työstä Alkio ei pitänyt, mutta tapasi siinä köyhää ja vähäosaista maaseutuväkeä. Kirjakauppiaina hän viihtyi paremmin, mutta kirjoja ei vielä ollut opittu ostamaan, sivistyspyrkimys oli jo virinnyt mutta voimaltaan rajallisenä.

Alkiota hänen elämässään koetut vaikeudet ja myös maakauppiaina toimiminen kehittivät henkisesti. Sekä tieto ongelmista että siihen perustuva toiminta vähäosaisten auttamiseksi kehittyi kaiken kaikkiaan elämäkokemuksen, ei kirjaviisauden kautta. Alkion kokonaisvaltainen ymmärrys ja käsitys köyhyydestä kehittyi käytännön kautta: aineellinen köyhyys oli siinä mukana, mutta myös muut köyhyyden muodot, joita voisi sanoa ”henkiseksi, hengelliseksi, sivistykselliseksi tai sosiaaliseksi köyhyydeksi”, saivat Alkion ajattelussa keskeisen sijan. Itse asiassa aineellinen puoli jäi tavallaan sivuseikaksi, koska elämäkokemus oli opettanut, että ihminen tulee toimeen myös

vähemmällä aineellisella mammonalla. Taloudellisen tasa-arvon ja nimenomaan taloudellista hyvinvointia tarjoavalla työnteon mahdollisuudella oli toki tärkeä sijansa, mutta köyhän asialla piti olla laajemmassa merkityksessä.

Tässä ongelmien hahmottamisessa ja ”köyhyiden” ongelman kokonaisvaltaisessa kartoituksessa myös filosofiset ja kirjalliset vaikutteet olivat epäilemättä tärkeitä. Kirjallisia ja muita sivistyksellisiä vaikutteita Alkio hankki itseopiskelun, laajan lukemisen kautta. Vaikka Alkio voi käyttää vain suomeksi käännettyä kirjallisuutta, sitä oli yllättävän hyvin tarjolla – suhteellisesti katsoen enemmän kuin nykyisin. Myös filosofista ja tieteellistä sekä poliittista kirjallisuutta julkaistiin suomeksi ja sitä myös osattiin lukea paremmin kuin nykyisin. Olosuhteet, elämänkokemus ja myös omaksuttu sivistyksellinen vaikutus yhdistyivät ja tuottivat laajan ja perusteellisen näkemyksen köyhyydestä, vähäosaisuudesta ja ihmisten eriarvoisuudesta. Joskaan en korosta Raamatusta saatuja vaikutteita, on selvää että ahkerana Raamatun lukijana Alkio omaksui myös Jeesuksen tarjoamaa opetusta. En vain katso Alkion sitä ainakaan mekanistisesti soveltaneen. Ei Alkio edennyt teoriasta ongelmiin, vaan havaittavissa olevia ongelmia vastaaviin aikaisempiin ajatuksiin (ks. myös Alanen 1976, 204).

Yhdistävänä ja tärkeimpänä elementtinä käytännöllisten ja teoreettisten aineiden välillä oli Alkion ainutlaatuinen persoonallisuus. Jos joukko ihmisiä – olkoon heitä satoja tai vaikka tuhansia – kohtaisi saman historiallisen tilanteen ja eläisi saman elämänkokemuksen tehden samat havainnot ympäristönsä yhteiskunnallisista epäkohdista, on jokseenkin varmaa, että siitä joukosta kehittyisi vain yksi ”Alkio”. Ihmiskunnan historiassa jotkut hahmot nousevat esiin haasteellisessa yhteiskunnallisessa tilanteessa, muut samassa tilanteessa eläneet tyytyvät jatkamaan elämäänsä entisellään vaikeuksista huolimatta. Emme tiedä miksi joku nousee, mutta suurin osa jatkaa entisellään kykenemättä korjaamaan omaa tai muidenkaan tilaa. Tämä mysteeri on sama, minkä tapamme sankareista puhuttaessa. Sankari tulee henkilöstä, joka ottaa tehtäväkseen jonkun mahdottoman haasteen voittamiseen. Kaikki eivät aloita taistelua lohikäärmettä vastaan, eivätkä selviä voittajana, jos siihen ryhtyvät. Beowulfin yhteisössä hirviö Grendel on voittamaton tappaja. Vain Beowulf kykenee Grendelin kukistamaan käyttämällä voiman sijasta tai sen lisäksi havainnointikykyään ja ymmärrystään. Alkion tapauksessa toteutuu Max Weberin näkemys politiikasta (joka ei tarkoita pelkästään puoluepolitiikkaa vaan päämäärätietoista yhteiskunnallista toimintaa). Weberin mukaan politiikka on ikään kuin reikien poraamista paksujen lautojen läpi pimeässä huoneessa: huoneeseen tulee valoa ja samalla avautuu näkökenttään uusia maisemia ja uusia mahdollisuuksia. Myös politiikka tekee mahdottomasta mahdollisen. Alkio ymmärsi tämän ja

toimi nuoresta lähtien yhteiskunnassa sen mukaisesti, joskin puoluepolitiikan aikaan hän astui vasta vanhemmalla iällä.

Toistosta huolimatta on syytä katsoa vielä tarkemmin, mitä yhteiskunnallisia ongelmia ja epäkohtia Alkio piti tärkeinä, mitä tavoitteita hän asetti niiden korjaamiseksi ja mitä keinoja tai välineitä hän tuossa tehtävässään käytti.

Yhteiskunnallinen elämä oli Alkion mukaan täynnä epäkohtia. Pohjanmaan ja rannikkoalueen aiempi taloudellinen hyvinvointi oli murentumassa ja juurettomuus ja epävarmuus kasvamassa. Monet eriarvoisuuden, myös taloudellisen eriarvoisuuden piirteet korostuivat. Maaseutuväestöä pidettiin alempana kansanosana. Sivistyneisiin ruotsalaisiin verrattuna huonompana rotuna ja jopa suomalaisten joukossa vielä alimpana kerrostumana. Ero kaupungin ja maaseudun välillä ilmentyi aineellisen elintason kasvavana kuiluna, mutta arvojen osalta ero oli syvällisempi. Kaupunkielämä korosti aineellisia arvoja, maaseutuväestöllä oli läheisempi suhde hengellisiin ja henkisiin arvoihin. Kaupunki ja maaseutu eivät itsessään olleet toistensa vastakohtia, ne vain edustivat erilaista sosiaalista elämää ja johtivat ihmisen ja ihmisyyden kehitystä erilaisiin, jopa jyrkästi vastakkaisiin suuntiin. Tästä huolimatta Alkio oli hyvin tietoinen myös kaupunkilaisten heikompien väestönsien taloudellisesta ahdingosta. Taloudellinen eriarvoisuus koski myös kaupunkilaisyhteisöä ja sen rakenteita. Kaupungissa seurauksena tosin oli pääsääntöisesti aineellisten, materialististen arvojen vahvistuminen. Siis eriarvoisuuden pahentuminen entisestään.

Alkio piti yhteiskunnallisia oloja Euroopan päämaissa vääristyneenä vapaan kilpailun vaikutuksesta, joka kilpailu kaiken teollistumisen ja taloudellisen kehityksen ohella oli pääsyynä myös työväestön kurjistumiseen ja täten sen omaksumaan materialistiseen maailmankäsitykseen. Alkio tuomitsi jyrkästi materialismin, mutta ymmärsi että siihen oli taipumusta varsinkin tehdastyöväestössä, jopa heidän asiaansa ajavassa sivistyneistössä ja poliittisessa toiminnassa: ”Kummako se sitten on, jos köyhälistön nälän ja vilun poistamisen evankeliumi silloin saa materialistisen luonteen!” Alkion mukaan ”köyhälistön täytyy pysyä myöskin raakana, kun aika ja varat eivät riitä sivistyksen hankkimiseen”. On valitettavasti totta, että ”yläluokille ovat avoinna kaikki valistuksen lähteet: he nauttivat niistä, mutta ihmisyyys heidän keskuudessaan ei jalostu”. Näin ollen ”köyhälistölle käy yhä enempi elämän pääasiaksi leipäkysymys, yläluokalle valta ja nautinto”. Lopputulema on tuhoisa:

Olot kärjistyvät kärjistymistään Missä on Jumala? kysyy piinattu ihminen, jonka näköpiiristä materialistinen elämä on kokonaan jumalalliset tarkoitusperät kadottanut. Köyhä menee

kirkkoon ja rikaskin. Siellä julistetaan iankaikkisen elämän sanaa niin rikkaille kuin köyhillekin. Rikas kiittää muodollisesti Jumalaa, hän jaksaa sen tehdä, mutta köyhä on tylsynyt, väsynyt ja nälkäinen.

Alkiolla oli jopa varsin vahva sosialistinen vaiheensa, mutta sellaista hänestä ei tullut. Hänen tekemistään havainnoista huolimatta työväenliikkeen ja Alkion (nuorisoseuraliikkeen) tiet erkanivat. Alkio odotti uutta kypsyyttä polvea joka rohkeasti ryhtyisi ratkaisemaan pahimpia sosiaalisia pulmiamme. Nuorisoseuraliike toimi pääasiallisesti ruumiillista työtä tekevän maalaisnuorison parissa ja sen tavoitteena oli tasa-arvoisuuden ja veljeyden vaatimus. Nuorisoseuraliike ei voinut osallistua puolue-elämään, sillä ”se oli pidettävä erossa siitä lankeemuksesta ja edesvastuusta, jonka alaiseksi nykyinen polvi puoluevimman sokaisemana itsensä tuntee”.

Kun Alkio tunnisti aineellisen köyhyyden ja sen ylläpitämät aineelliset, materialistiset arvot, hän näki niitä korjaamaan pyrkivät väkivaltaiset rakenteelliset, vallankumoukselliset, muutokset vaarallisena tienä entistä ongelmallisempaan yhteiskuntaan ja entistä voimakkaampaan eriarvoisuuden kehitykseen. Alkion tiukkaan arvokonservatismiin kuului myös vahva poliittisen konservatismiin elementti. Muinaisen Intian *Manun lakien* tapaan Alkio ehkä aavisti väkivaltaan perustuvan muutoksen tuloksen: lammikon, jossa suuret kalat syövät kaikki pienemmät kalat. Tai ainakin Edmund Burken (oman aikansa liberaalin) tapaan suhtautui epäilyksillä hyppäämisestä suureen tuntemattomaan kokonaisuutena hyvin toimivasta ja jopa kehittyneestä yhteiskunnasta, jonka ongelmat olisi ollut paras korjata sovitellen ilman pelkkään tuhoon johtavaa silmitöntä väkivaltaa. Vallankumous johti vain vallan vaihtumiseen, ja ehkä vain entistä kovemman vallankäytön kehittymiseen. Ns. reaaliosialismi todisti myöhemmin, että Alkio oli ollut täysin oikeassa valitsemalla positiivisen konservatismiin tien. Ehkä muutakin todistetta on asiasta kertynyt ja kertyy koko ajan.

Alkion tien valinnassa ratkaiseva näkemys oli käsitys puutteiden ja ongelmien luonteesta ja syystä. Alkion mukaan yksilölliset puutteet ja yhteiskunnalliset epäkohdat johtuivat tietämyksen ja kasvatuksen puutteista: ”Suomalainen talonpoika, maaseudun asukas, ei ollut *tietoinen* omista mahdollisuuksistaan”. Tietous yhteisen kansan alimpien kerrostan taloudellisista ja samalla henkisestä alennustilasta ja siihen alistumisesta ei Alkiota itseään kuitenkaan masentanut. Se velvoitti häntä parannusyrityksiin ja kasvatustyöhön.

Alkio asetti toimintansa päämääräksi saattaa kaikki ihmiset henkisen valon piiriin. Sen vuoksi luokkaetuoikeudet oli murrettava. Alkiota kannusta tässä tavoitteessa vahva usko hyvän ja oikean lopulliseen voittoon. Alkio rakensi ohjelmansa jo varhain määrätietoiselle aatteelliselle pohjalle. Hän pyrki tunkeutumaan kuvaamansa ajan sieluun. Näin Alkio otti elämäntehtäväkseen kasvattaa ”hyviä ihmisiä ja kunnon kansalaisia”.

Myös maaseudulla tuli kehittää aineellista hyvinvointia, ja se tuli tehdä tarjoamalla myös maaseutuväestölle siihen mahdollisuudet. Erityisesti oli kuitenkin parannettava koulutus- ja sivistystasoa, ja siinä kuten muissakin asioissa ihmisten itsensä oli oltava aktiivisia valmista odottamatta. Kasvatuksessa ihanteena oli *itsekasvatus*, jota koulujen tuli tukea ja mahdollistaa. Nuoriseuraliikkeellä oli kehityksessä suuri ja jopa suurin rooli. Siinä hyvän ihmisen ja kunnon kansalaisen kasvu tapahtui *yhteisöllisesti*, sekä hengellisiä että henkisiä arvoja korostaen. Alkion ajatus ilmaisee vain hieman toisin sanoen etelä-amerikkalaisen Eduardo Freiren tavan opettaa lukutaitoa lukutaidottomille aikuisille. Myös Freire korosti yhteisöllisyyttä ja ennen muuta sitä, että oppilaan piti ensin kyetä ymmärtämään ja analysoimaan ympäröivää yhteiskuntaa ja omaa asemaansa siinä. Vasta tämän ymmärryksen jälkeen lukutaito voi ja alkoi kehittyä. Lukutaidon opettaminen oli laaja-alaista, yhteiskunnallisesti painottunutta itsekasvatusta, nimenomaan sosiaalista, yhteisöllistä itsekasvatusta. Alkio pelkistää tämän ajatuksen pyrkimyksenä nousta alistetusta asemasta ”kunnon kansalaiseksi”.

Alkion mukaan maaseutuväestön oli saatava yhteiskunnassa tasa-arvoinen asema.

Yhteiskunnallinen uudistuminen oli sekä ihmisen että maaseutuväestön uudistumista ja kehittymistä. Sille oli luotava sekä aineelliset että kulttuuriset edellytykset.

Köyhyys ja köyhän asialla oleminen voi tarkoittaa tuona aikana kirjaimellisesti aineellista köyhyyttä ja toimeentulon rajallisuutta. Se kuitenkin tarkoitti myös henkistä ja hengellistä köyhyyttä, puuttuvaa mahdollisuutta sosiaaliseen kanssakäymiseen tasa-arvoisuuden perustella. Ihminen ja ihmisyyden kehitystarve tarkoitti pääsääntöisesti muuta kuin elämän aineellista puolta. Kaupunkiyhteisössä kehittyivät vain itsekkyyttä edustavat ja siihen perustuvat aineelliset arvot, eivät ihmisyyttä edistäneet arvot. Ihmisyyden kehitystarve oli otettava sekä kasvatukseen että kaiken yhteiskunnallisen toiminnan perustaksi. Alkion mielestä sosialistit harhauttivat maatalousväestöä: ulkomaisia teorioita ja ideologioita ei voinut soveltaa sellaisenaan Suomen oloihin. Myöhempi historia sai todistaa sen, että teollistuneen yhteisön vallankumoukselliseen muutokseen tähtäävä teoria ei todellakaan toiminut maatalousvaltaisessa ei-teollistuneessa yhteiskunnassa (Venäjän vallankumous).

On selvää, että Alkio ei jämähtänyt vain nuoruusaikansa kokemuksiin ja siitä versoneisiin toimintamuotoihin. Hän seurasi tarkoin koko suomalaisen yhteiskunnan ja suuriruhtinaskunnan kehitystä ja siinä ilmenneitä ongelmia. Alkio siirtyy iän myötä alkuaan henkilökohtaisesta kokemuksestaan laajempaan yhteiskunnan tarkasteluun ja lopulta valtiollisiin kysymyksiin. Tämän kehityksen myötä myös toimintamuodot kasvavat lähiyhteisön tavoittamisesta laajemmalle maakunnalliselle ja lopulta ”valtiolliselle” tasolle. Kasvatustehtävä kasvaa kunnan kansalaisen kasvatuksesta koko yhteisön, koko valtakunnan kehitystyöhön.

Alkion elämäntehtävä ei nojannut vain henkilökohtaisiin havaintoihin ja kokemukseen. Alkio ei ollut yksin. Yhteiskunnassa tapahtui myös positiivista kehitystä: oli syntymässä uusi sivistyneistö, joka suureksi osaksi kansasta lähteneenä tunsii päätehtäväkseen palvella ja etsiä yhdessä sen kanssa tietä ylöspäin ja eteenpäin. Alkion ihmisyyskäsitys, teesi ihmisyyden kehitystarpeesta, kasvoi niistä ulkonaisista olosuhteista, joiden keskellä Alkio eli ja työtään teki. Myös muut olivat havainneet saman tarpeen, sivistystarve oli ajan hengessä keskeinen elementti. Kyllä maaseutuväestöstäkin oli aikaisemminkin lähdetty opintielle, mutta monta kertaa jääty sille tielle palaamatta kasvattamaan omaa alkuperäistä yhteisöä. Tämä alkoi muuttua: nähtiin että maaseudulta oli lähetävä hankkimaan myös opillista sivistystä, ja sitten palattava jakamaan sitä myös omalle maaseutuyhteisölle.

Kun Alkio alkoi ajaa laajasti ymmärrettyä köyhän asiaa, hänen työnsä pääpaino oli kasvatuksessa. Se tarkoitti sekä kansakoululaitoksen (ja myös korkeamman opetuksen) kehittämistä ja avaamista kaikille että voimakasta panostusta nuorisoseuraliikkeeseen.

Joskaan kansakoululaitos ei Alkion toiminnassa saanut ehkä keskeistä sijaa, se oli hänelle erittäin tärkeä kansansivistyksen perusta. Kansakoululaitoksen kehitystyö oli välttämätön askel uuteen sivistysmuotoon. Kansakoululaitoksen hedelmöittävä vaikutus antoi hyvän pohjan myös nuorisoseuratyölle. Nuorisoseuroissa kasvatettiin kansakouluissa kerätyille pääomalle korkoa. Alkio ei hyväksynyt kirkon vastustusta kansakoululaitoksen kehittämisessä, hänen mielestään kysymys oli kirkon pyrkimyksestä säilyttää valta-asemansa maaseudun sivistyksen päävaalijana. Kirkko ei halunnut päästää opetuksen ohjia käsistään. Kirkko oli näytellyt ehdotonta pääosaa entisajan maaseudun henkisessä elämässä, mutta uusi sivistys vaati vielä enemmän, vähäosaisten aseman parantamista kasvatuksen avulla.

Nuorisoseuraliikkeestä muodostui Alkion yhteiskunnallisen toiminnan yksi tärkeimmistä tukijaloista, ja sen piirissä syntyi myös yhteistyötä aktiivien kesken. Alkion toiminta pohjautui määrätietoisen aatteellisen työn perustalle. Alkio pureutui aikansa sieluun, josta hän löysi

elämäntehtävänsä: hyvien ihmisten kunnan kansalaisten kasvattamisen. Se merkitsi syvällistä rakenteellista muutosta, mutta ilman väkivaltaista vallankumousta.

Alkiosta tuli nuorison kasvattaja, joka asetti itsekasvatuksen koko kasvatusprosessin ytimeen. Tavoitteena oli varmaotteisen ja eheän persoonallisuuden kehittyminen. Tässä ajatteli vähäosaisia, köyhiä ja heidän joukossaan erityisesti nuoria. Uskontokin kuului keskeisenä osana nuorison kasvattamiseen, kirkon yhteiskunnallinen tehtäväkenttä oli otettava kasvatusprosessiin mukaan. Uskonnolliset ja yhteiskunnalliset aatteet kuuluivat yhteen. Henkiset (siis sivistykselliset) ja hengelliset tarpeet olivat aineellisia, materialistisia tarpeita tärkeämpiä. Tosin myös aineellinen hyvinvointi ja siinä tasa-arvoisuus oli sekin sekä ihmisen että sosiaalisen yhteisön tärkeä osa.

Nuorisolle ei ollut eduksi kasvaa vain käskyn varassa. Oli kehitettävä myös itsenäistä tahdonvoimaa, omaa pyrkimystä. Nuorison oli opittava ymmärtämään, että tottumuksen voima saattoi johtaa pahaan ja estää yhteiskunnallisen nousun. Kun nuoriso vapautuu sokean sallimuksen uskosta, se näkee edessään elämään kuuluvat syyt ja seuraukset. Itsekasvatuksen oli siis oltava luonteen kasvattamista, ei siis vain opillisen tiedon pönttämistä. Tosin opillista sivistystä ei saanut jättää vain virkamiesten yksinoikeudeksi, raja-aita sivistyneistön ja kansan välillä oli purettava. Sivistyskäsitteessä oli yhdistettävä tiedot ja inhimilliset hyveet oikeassa suhteessa keskenään.

Kasvatuksen tavoitteena oli myös säätyerojen tasoittaminen myös maalaiselämässä.

Nuoriseuroissa kaikenikäiset ja säätyiset voivat tavata toisiaan, ja muodostaa ystävyys-suhteita.

Talollisen pojan ja palvelusväen kohtamainen edisti rauhallista yhteiskunnallista kehitystä.

Ylellisyyden ihannoiminen esti veljeyden kehitystä arkielämässä. Virvatulien etsiminen

kaupungeista johti tapainturmelukseen ja ylellisyyden ihannointiin. Nuoriseurassa ihanteet oli suunnattava yksinkertaisuuteen, vaatimattomuuteen ja maalaisuuteen. Toimintamuotojen ja ilakoinninkin tuli olla mukana; hyvä ja kasvattava kirjallisuus oli tärkeä, kirjoista piti keskustella ja niitä esitellä. Samalla kehittyi yhteiskunnallisessa elämässä tärkeä puhetaito.

Alkio ei jättänyt kasvatustyötään vain koulusivistyksen ja nuoriseuran varaan. Koululaitos toki palveli koko kansan sivistyksellisiä tarpeita, mutta nuoriseuraliike oli paikallisempi vaikuttaja, erityisesti maaseutuoloissa. Siinäkin osallistuva väki jäi rajalliseksi, sanomaa oli levitettävä laajemmin.

Nuoriseuratyön ja kansakoulukasvatuksen lisäksi Alkio alkoi käyttää myös muita, laajempaa kuulijakuntaa tavoittavia välineitä. Oli selvää, ettei sivistystyö pelkästään lähiyhteisössä riittänyt, ei edes laajemmalle levinnyt nuoriseuratyö muiden nuoriseuralaisten aktiivien kanssa. Oli alettava puhua laajemmalle kuulijakunnalle, koko suomalaiselle kehittyvälle yhteiskunnalle.

Tässä laajemman kohdeyleisön tavoittamisessa ensimmäinen keino oli kaunokirjallinen tuotanto. Alkio kehittyikin myös kirjailijana merkittäväksi hahmoksi. Hänen kirjoillaan ja kirjoituksillaan oli yhteiskunnallinen tavoite, mutta suomalaisen kirjallisuuden historiassa Alkiota pidetään vähättelevästi tendenssikirjailijana. Alkio kuitenkin kuuluu siihen kirjailijoiden ja taitelijoiden joukkoon, joille taide ja kirjallisuus on politiikkaa, siis poliittinen teko. Alkio tuotti monia kirjoituksia, joissa kaikissa pyrkimys oli hänen havaitsemiensa epäkohtien paljastaminen ja korjaaminen. Esimerkiksi ”Salliman oikkuja” pyrki ajamaan köyhien asiaa, edustaen tilintekoa yhteiskunnan kanssa – esittäen mitä se on kovaosaisilleen velkaa.

Kirjallisuuden tuli osaltaan vaikuttaa ihmiskunnan henkis-siveelliseen kohoamiseen. Kaiken kirjallisuuden on palveltava tuota edistymisen ja kohoamisen aatetta. Maailma oli menossa yhä selvempään kansainvaltaisuuden suuntaan, mutta kehitystä piti ohjata niin että siveelliset ihanteet säilyvät koskemattomina ja että Kristuksen opin henkeä yhteiskunnassa kunnioitettiin.

Kirjallinen toiminta oli tärkeä osa myös nuorisoseuratyötä. Pyrkijä-lehti ja sen toimittaminen oli Alkiolle tärkeä työskä. Kysymyksessä oli sivistystarve ja sen puutteen tunteminen.

Yhteiskunnallinen epäkohtia kartoittava keskustelu oli välttämätön. Pyrkijästä ja nuorisoseuraliikkeestä oli jatkettava matkaa kuitenkin suuremmille areenoille. Välineeksi tuli sanomalehti *Ilkka*. Se perustettiin pohtimaan maaseudun ongelmia, tuomaan esille maatalousväestön kokemia epäkohtia. Lehden tuli toimia poliittisena äänitorvena, mutta samalla myös maatalousväestön kasvattajana muissakin yhteiskunnallisissa ja jopa kansainvälisissä kysymyksissä. Samalla oli osallistuttava poliittiseen, ideologiseen kamppailuun. Alkion viimeinen suuri askel oli mukaan lähtö puoluepoliittiseen toimintaan. Se tarkoitti maaseutuväestöä edustavan puolueen perustamista ja kehittämistä, astumista valtakunnan politiikkaan.

Puoluetta ideoidessaan Alkio käytti hyväkseen vahvaa kaunokirjallista osaamistaan. Hän palasi kirjailijaksi nälkävuosien aikaa käsittelevässä teoksessaan *Murtavia voimia*. Sen päähenkilönä on Hautalan Janne, talonpoikaisen järjestyksen, kunnian ja luotettavuuden ruumiillistuma. Hautala ei katso vain omaa etuaan vaan kykenee uhrautumaan periaatteensa vuoksi. Hautala näyttää olevan Alkion omien ajatusten ja ihanteiden edustaja, samalla tulevan puolueen henkilöitymä. Kieliolojen nurinkurisuus ja virkamiesten väärämielisyys ovat kritiikin kohteena, mutta tuota ”herravihaa” Alkio ei pitänyt syvällisenä. Se oli korjattavissa ja poistettavissa sitä mukaa kuin kansallisuus- ja kieliolot muuttuisivat suomalaiselle kansanainekselle siedettäväksi ja heidän oikeutettujen vaatimustensa mukaisiksi. Puolue oli myös kasvattaja, ihanteena ja tavoitteena itsenäinen, muista riippumaton talollinen, jonka ei tarvitsisi olla muiden kuin Jumalan ja keisarin alamainen.

Talonpoikia oli puolustettava ylimielisiä herroja ja kiskureita vastaan, mutta sen voi tehdä myös rakentavan yhteistyön kanssa, yhdessä niiden kanssa, jotka kykenivät näkemään maatalouden ja maalaisköyhien ja vähäosaisten kärsimykset ja epäkohdat. Oli yhdistettävä voimat, jotka olivat valmiita auttamaan kaikkein huono-osaisimpia, ruokkimaan niitä, jotka kärsivät suurinta hätää.

Maaseutuväestö tarvitsi etujensa ajamiseen oman puolueen. Itsenäisyyteen pyrkivässä valtakunnassa politiikan areena nousi niin keskeiselle sijalle, että siitä ei voinut jäädä pois. Maaseutuväestön kokemia epäkohtia oli korjattava, ja korjaaminen vaati osallistumista poliittiseen päätöksentekoon. Tässäkään asiassa Alkio ei ollut yksin, samaa pyrkimystä alkoi esiintyä muuallakin kuin Pohjanmaalla.

Itsenäisyydestä tuli päätavoite, ja hallitusmuodon tuli rakentua tasavaltaisen, tasa-arvoa ja kansakunnan yhtenäisyyttä kehittävän vallankäytön suuntaan. Alkion puoluepoliittinen toiminta ei perustunut taisteluun vallasta, vaan kasvatusihanteen toteuttamisesta myös poliittisessa toiminnassa ja sen kautta. Maalaisliitto nousi sivistykselliseksi, kasvatusta korostavaksi *kansanliikkeeksi*. Se tarkoitti maaseutuväestön etujen julkilausumisen (artikuloinnin) lisäksi kasvatustoimintaa puolueen sisällä. Kannattajakunnalla piti olla käytettävissään tarpeidensa mukainen äänitorvi, väline yhteydenpitoon äänestäjien ja edustajaksi valittujen henkilöiden yhteydenpitoon. Samalla se oli kasvatuksen väline, jossa hyvän ihmisen ja kelpo kansalaisen kehittyminen oli mahdollista. On kaiken kaikkiaan selvää, että (erityisesti maaseudun) väestön kokemukset ja tarpeet piti voida kanavoida puolueen kautta päätöksentekoon ja äänestäjien valitsemille edustajille, samalla kun edustajien ja puolueen johdon tehtävä oli välittää tietoa ja näkemyksiä äänestäjille ja kannattajille.

Poliittinen toiminta oli kansallisen yhtenäisyyden ja kansakunnan rakentamista. Tasavaltainen hallitusmuoto oli siinä paras väline, monarkia olisi ylläpitänyt tai suorastaan luonut hierarkista valtarakennetta. Myös torppareiden vapauttaminen ja erityisesti punakapinaan osallistuneiden ottaminen ja hyväksyminen takaisin yhteiskuntaan oli kansakunnan yhtenäisyyttä lujitettava välttämätön keino. Yhteiskunnasta poissuljetun punaisten kapinallisten elämän mahdollisuuksien ja yhteiskuntaan paluun edistäminen oli Alkion ajaman vähäosaisten, köyhän ja syrjäytetyn täysivaltaisuuden ja tasa-arvoisen yhteiskuntaosallistumisen vaatimuksen suurin koetinkivi ja toteutus.

Venäläisten ja saksalaisten vaikutusten rajoittaminen olivat keino ja ehto kansalliselle itsenäisyydelle ja itsemääräämisoikeuden kehitykselle. Ulkoiset ideologiat kuten bolševismi ja natsismi, ääriivasemmistolaisuus ja äärioikeistolaisuus, eivät saaneet määrätä valtakunnallisesta ja

kansallisesta kehityksestä. Niiden edustaman väkivaltaisen tien lisäksi kysymyksessä oli tarve estää yhteiskunnan kehittyminen myös sisäisesti vaaralliseen ja epätasa-arvoiseen suuntaan.

Alkio oli sovinnonhieroja ja piti kansan yhtenäisyyttä kaikkein tärkeimpänä tausatavoimana odottaessaan uusia sortotoimenpiteitä. Alkio vaati suomen kielelle täydellistä isäntävaltaa, mutta tunnusti samalla ruotsinkieliselle väestölle oikeuden tulla virastoissa palvelukseksi äidinkielellään. Alkio oli tasavaltamme esitaistelija yhdessä Ståhlbergin kanssa. Tasavaltaisuus kytkeytyi kansanvaltaan, joka oli kantavana ideana koko Alkion poliittisen taistelun ajan. Se oli todellisen itsenäisyyden avain: kun oli päästy eroon Venäjästä ja tsaarinvallasta, ei ollut järkevää pystyttää monarkiaa saksalaisen monarkian varaan. Ja kun bolševismi oli onnistuttu torjumaan, ei myöskään ollut järkevää sallia ulkomaisia vaikutteita saaneen äärioikeiston kansakuntaa hajottavaa väkivaltaa.

Punakapinan jälkeen kapinallisten armahtaminen ja hyväksyminen takaisin yhteiskuntaan ja yhtenäisen kansakunnan, kansallisen yhtenäisyyden rakentaminen, oli Alkion johdonmukainen linjaus. Alkio ei hyväksynyt kapinallisten kovaa kohtelua. Hän oli tuominnut jyrkin sanoin punakapinan, ja kokenut siinä syvän henkilökohtaisen trauman, joka suuntautui rajattomana vihanpurkauksena venäläisiä bolševikkeja ja heidän kanssaan veljeilleitä suomalaisia kohtaan. Taistelun päätyttyä Alkio kuitenkin ryhtyi pohtimaan kapinan syytä ja siihen osallistuneiden motiiveja ja kohtaloa. Oli käyty veljessota, joka ei saanut toistua. Sen vuoksi oli hairahtuneisiin kanssaveljiin suhtauduttava oikeudenmukaisuudella ja inhimillisyydellä. Kuolemanrangaistuksia ja varsinkaan satunnaisia teloituksia ei voinut hyväksyä. Oli alettava rakentaa yhteiskuntaa niin, että ”sosialistitkin tuntisivat, että heillä oli isänmaa, jota kannattaa puolustaa”. Punakapinaan ryhtyneiden rivijäsenten armahtamisen lisäksi oli ratkaistava myös maakysymys sekä turvattava talonpoikain ja pienviljelijäin ammattiedut ja ammattikasvatus.

Onko alkioalaisuudella tulevaisuutta?

On selvää, että sekä Jeesus että Alkio ovat ainutlaatuisia ilmiöitä, heidän toimintaansa ja opetustaan voi pitää enintään osittain samankaltaisena, mutta ei kirjaimellisesti samana. Olen kirjoittanut edellä sanotun sen vuoksi, että näen molempien edustavan pitkälle samanlaista ”maailman muuttamisen” ideaa. On siis syytä julkilausua, millainen tuo idea on -- ja miten se eroaa jostakin muusta maailman muuttamisen ajatuksesta. Missä molemmat ovat lähellä toisiaan, mutta samalla hyvin kaukana sosialistisesta tai marxilaisesta muutoksen teoriasta.

Tämä pitäisi esittää nelikenttänä, mutta en tässä voi sitä tehdä. Esitän ensin nelikentän ja sen jälkeen sijoitan tiiviin tekstin nelikentän numeroiden mukaiseen järjestykseen, haluan käyttää enemmän sanoja, mitä nelikenttään voisi suoraan sijoittaa.

Kuvio 1. Yhteiskunnalliset ongelmat ja niiden korjaaminen

	Ongelma	Ratkaisu
Rakenteen taso	1	3
Ihminen	2	4

Kaavion mukaan kohteena oleva yhteiskunnallinen ongelma (tai ongelmat) on yhteiskunnan rakenteellinen ominaisuus (Lokero 1). Se ei kuitenkaan ole olemassa itsestään, se on ihmisten tuottama ja heidän ”suostumuksensa” tulos (Lokero 2). ”Maailman muuttaminen” tarkoittaa rakenteellisen epäkohdan poistamista tai korjaamista (Lokero 3). Mutta kun ongelman perustana on kuitenkin ihminen itse, muutoksen pitää tapahtua myös ihmisen tasolla (Lokero 4).

Jeesuksen ja Alkion yhteiskunnallisen toiminnan tarkastelu voidaan tiivistää sisältöä toistamatta itse ajatus- ja toimintavan perusytiminen hahmottamiseen. Molemmat kohteemme edustavat tiettyä tapaa ajatella yhteiskunnallisia epäkohtia ja ongelmia, ja toimia niiden poistamiseksi *rauhanomaisen* toiminnan avulla, ei väkivaltaisen vallankumouksen kautta.

- 1) On selvää, että yhteiskunnalliset epäkohdat ovat molemmissa tapauksessa rakenteellisia, siis syvällisiä ongelmia, jotka rasittavat ennen muuta vähäosaisten elämää ja elämisen mahdollisuuksia. On kysymys alistetuista, syrjityistä, ääritapauksessa hylkiöistä, joilla ei ole hyväksytyä asemaa yhteisössä. Tämä rakenne on vakavassa mielessä ihmisyyden vastainen; ihminen on sosiaalinen eläin, eikä voi elää, toimia ja kehittyä sosiaalisen yhteisön ulkopuolella. Jos järjestelmä hyväksyy tämän vakavan syrjinnän ja alistamisen, järjestelmää on syytä korjata ja kehittää.
- 2) Yhteiskunnan rakenteelliset ongelmat eivät ole syntyneet itsestään tai tyhjästä. Ne ovat ihmisten aikaansaannoksia. Ihmiset jakautuvat periaatteessa kahteen ryhmään: vallanpitäjiin ja alistettuihin; hyväosaisiin ja vähempiosaisiin; rikkaisiin ja köyhiin. Vallanpitäjät

kehittävät yhteisön rakenteellisia elementtejä itsekkäiden taloudellisten ja poliittisten etujensa mukaisesti. Alistetut antavat tälle kehitykselle ”suostumuksensa” joko heikon asemansa tai sitten henkisen kyvyttömyytensä vuoksi: he eivät ymmärrä omaa ihmisyyttään ja siihen perustuvaa etuaan eivätkä näe niitä mahdollisuuksia mitä heillä ihmisenä on. Alistettu saattaa vahvistaa rakenteellisia epäkohtia myös rajoittamalla huomionsa vain aineellisiin, materialistisiin arvoihin, ja hyväksyä sen vuoksi epätasa-arvoisen ”keskinäisen” riippuvuuden. Siinä orja toki saa mahdollisuuden elämiseen, mutta varsin vähäisen osan siitä, mitä herra yhteisestä aineellisesta hyvästä saa.

- 3) Yhteiskunnallisten epäkohtien korjaaminen voi tapahtua kahdella tavalla. Yksi tapa on tehdä vallankumous, kumota herravalta vaikka aseellisin voimin. Se voi vaatia tuekseen myös alistetun väestön tietoisuuden kehittymistä. Etujoukko tai vallankumouksellinen sivistyneistö näyttää tien, jota massa voi seurata vapautteen. Ei Jeesus eikä Alkio valinnut tätä tietä. Alkio toki lähti mukaan politiikkaan, mutta ei väkivaltaiseen toimintaan. Alkion aikana poliittinen toiminta oli yhteiskunnallisen muutoksen rauhanomainen, reformistinen, mahdollisuus ja väline.
- 4) Jeesuksen ja Alkion valitsema tie oli rakenteellisten epäkohtien korjaaminen ihmisyyden kasvattamisen ja siis arvomuutoksen kautta. Materialististen arvojen sijasta oli keskityttävä sosiaalisten, henkisten ja hengellisten arvojen viljelyyn, asetettava ihmisyyden ja sen kehitystarve kaiken yhteiskunnallisen toiminnan perustaksi. Oli rakennettava ihmisyyttä kunnioittava ja kaikille avoin yhteisö. Jeesuksella se oli Taivaan valtakunta; Alkiolla puolestaan kansakunta, jossa kaikki ovat tasa-arvoisia ja jossa kaikilla on samat mahdollisuudet hyvään ihmisarvoiseen elämään. Aineellinen hyvinvointi kuuluu sekin kuvaan, mutta sen rooli ei saa olla keskeinen, koska aineellinen hyvä ei edusta hyvinvointia vaan rappiota. Kaiken kaikkiaan, rakenteelliset epäkohdat eivät katoa ja korjaukset itsestään. Siinäkin tarvitaan tietoista, päämääräohjattua toimintaa. Se tapahtuu kuitenkin kasvatusprosessin kautta, itsekasvatuksena, jossa ihmisen arvomaailma asettuu kestäväälle tielle. Jeesus puhuu Jumalan sanasta ja uskosta; Alkio hyvästä ihmisestä ja kunnan kansalaisesta, sydämen sivistyksestä. Siis kyvystä nähdä oma ihmisyytensä ja sen antamat mahdollisuudet ja velvoitteet, kyvystä toimia yhteiskunnassa niin, että kanssaihmiä ei alisteta, pakoteta eikä hyljeksitä, jossa heikoimmista ja köyhimmistä pidetään huolta. Tässä

ajattelussa hyväksytään ihmisten ja heidän kykyjensä erilaisuus ja eletään sen mukaisesti vaikka kantaen heikompaa reppuselässä tarpeen vaatiessa.

Edellä sanottu on jo tuonut esiin Jeesuksen/Alkion ja marxilaisen muutosteorian eron. Mutta eroa on syytä täsmentää. Marxilainen muutosteoria voidaan sijoittaa samaan nelikenttään, mutta riittänee, että teen sen lyhyesti. Marxilaisessa teoriassa yhteiskunnan rakenteellinen ongelma muodostuu pääoman ja työn ristiriidasta. Valtio edustaa pääoman omistajien edustajia ja valtaa. Työläinen ”hyväksyy” sen väärän tietoisuutensa vuoksi, ja myös alistetun asemansa vuoksi. Ratkaisu vaatii siis valtarakenteen muutosta, kapitalistien kukistamista. Ja se onnistuu vain väkivalloin, koska omistava luokka ei ole eduistaan ja asemastaan tinkimään. Jotta vallankumous onnistuu, ihmisen tietoisuuden on muututtava kommunistisen puolueen tai vallankumouksellisen etujoukon johdattamana. (1920–1950 luvuilla väärän tietoisuuden korjaamiseen pyrittiin myös Freudin psykoanalyttisen teorian varaan³). Haluan sanoa, että Alkion ja sosialistien ero ei ollut vain erilaista näkemystä väkivallan roolista yhteiskunnan rakenteellisessa muuttamisessa, vaan koko muutoksen teoriaa koskevassa täysin erilaisessa näkemyksessä.

Itse kukin saa pohtia tykönään miten Maalaisliitto/Keskustapuolue on jatkosodan jälkeen kyennyt ajoittain toimimaan Alkion esittämän positiivisen vaihtoehdon mukaisesti. Työ ja sen tulokset ovat olleet kiistatta merkittäviä. Puolueella on ollut varsin keskeinen rooli ja asema sodanjälkeisessä yhteiskunnallisessa kehityksessä. Laajasti ymmärretty köyhän asia ei ole ollut kuitenkaan aina ja johdonmukaisesti pääteema. 1960-luvulta vielä 1970-luvulle köyhän asia unohtui ja keskittymiskehitys sai vallan, maaseudun pieneläjät tippuivat kärryistä, kun myös Maalaisliitto oli mukana hallitsematonta keskittymistä kiihdyttäen. 1970-luvun alun katastrofista kuitenkin noustiin vahvan aluepolitiikan ja vihreän aatteen nousun ja varmuudella myös kansan etuja vastaavan ulkopolitiikan avulla. Vielä toinen nousu koettiin myöhemmin 1980/90 tienoilla 1980-luvun vahvan tahtopolitiikan tuloksena. Voitto kuitenkin pilattiin ja alettiin luisua uutta alamäkeä. Viimeisen vuosikymmenen aikana alamäki on ollut vielä paljon jyrkempi, ja kuilun reuna on nyt kirjaimellisesti lähellä. Kuiluun pudotaan pian, ehkä kituen ehkä kuolleena. Nousu kuilun pohjalta saattaa olla vaikea, mahdoton tai ainakin äärimmäisen kivulias.

Saattaa olla, että puolue joudutaan perustamaan vielä kokonaan uudelleen perinteisen kannattajakunnan ja koko vähäosaisen väestön varaan -- puoluejohdon vaihtaminen ei näytä

---

³ 2002–2003 talvella keskustelin useaan otteeseen Los Angelesissa erään valtio-opin professorin kanssa. Hän oli kirjoittanut teoksen marxilaisesta psykoanalyysistä. Ja omaksunut sen siinä määrin perusteellisesti, että toimi virkansa lisäksi psykoanalytikkona Hollywoodissa.

tuottavan tulosta, joten ehkä on syytä vaihtaa jäsenistöä ja kannattajakuntaa ainakin osittain. Jotkut ajassa elävät voivat hyvin lähteä marssimaan pridekulkueisiin, vakaampi reaali maailmassa elävä väki voi jatkaa eteenpäin, ei uudella vaan ihan vanhalla tiellä.